

Autoarele

Aurora Mastroleo, psihoterapeut de formare psihanalitică, se ocupă îndeosebi de tematici familiale și de tratarea patologiei dependenței. Este cofondatoare a Asociației Pollicino și a Centrului de Criză pentru Părinți Onlus din Milano.

Maiangela Mazzoni, psihoterapeut de orientare psihanalitică, se ocupă îndeosebi de tulburări ale vârstei evolutive și probleme ce țin de sfera afectivă și relațională. Este membră a Asociației Pollicino și a Centrului de Criză pentru Părinți Onlus.

Aurora Mastroleo, Mariangela Mazzoni

Frați

Reveniri și cărți

Mondadori, 1999

Winnicott D.W., *Copilul, familia și lumea exterioară*, Edizioni Magi, Roma, 2005

Zambon Hobart A., *Persoana cu Sindromul Down*, Il Pensiero Scientifico Editore, Roma, 1996

Cuprins

9 Introducere

11 Frați: mitul fals al imparțialității

11 Ce fel de frate sau soră am fost?

13 Frații, în povești, mituri și Biblie

15 Gestionarea diferențelor dintre frați

16 A fi corecți: ce înseamnă mai exact?

18 O inimă cu multe camere

22 Fantomele neajunsurilor

23 O altă naștere

25 Întrebările suspendate din cuplu

27 Repartizarea timpului între copii

28 Cum să-i dăm vestea primului născut

34 Fricile părinților și întrebarea copiilor: „Nu-ți mai sunt de ajuns?”

37 Îndeplinirea dorințelor și a nevoilor în noua familie

38 Cum îl ajutam pe primul născut să treacă peste sentimentul de gelozie

39 Atunci când mama a fost un copil gelos

39 Tristețea maternă și rolul tatălui

41 Familiile recompuse

42 Mame care aspiră către un ideal de perfecțiune

45 Rolul părintelui în familiile numeroase

53 Ordinea nașterii și „frații speciali”

54 Copilul cel mare și micul intrus

- 56 Mezinul și dorința de a-l detrona pe primul născut
 58 Fratele mijlociu
 59 Diferența de vârstă dintre frați
 61 Frații gemeni: atât de asemănători și atât de diferiți
 66 Frații și dizabilitățile
- 71 **Caracteristici de gen în legătura fraternă**
 72 Rivalitatea dintre frații de sex masculin
 78 Surori: jocul asemănărilor și al diferențelor
 83 Frate și soră
- 86 **SOS certuri: ce este de făcut?**
 86 Alianțe și interacțiuni familiale
 88 Poziția părinților în confruntările dintre frați
 90 Certurile: cum le gestionăm?
 94 Aroganța între frați
- 97 **Concluzii**
- 99 **Bibliografie**

Titluri din colecția Mici și mari:

- E. Crotti, A. Magni *Cum să interpretăm mâzgăliturile*
 P. Santagostino *Cum să spunem o poveste*
 G. Preuschoff *Cum să înțelegem și să depășim fricile copiilor*
 E.A. Grollman *De ce murim?*
 N. Laniado *Cum să îi înveți inteligența pe copii*
 E. Crotti, A. Magni *Copiii și fricile*
 N. Laniado *Copiii exuberanți și părinții sperați*
 N. Laniado *Copiii geloși*
 A. Mathisen *Cum să dezvoltți toate talentele copilului*
 G. Honegger *Fresco A fi bunici*
 P. Poquet, F. Gardair *Jocuri, jucării și mângâieri*
 E. Crotti, A. Magni *Culori*
 N. Laniado *Cum să stimulați zilnic inteligența copiilor voștri*
 N. Laniado *În locul televizorului*
 J. Wyckoff, B.C. Unell *Disciplina prin afecțiune*
- N. Laniado *Cum să facem fericit un copil în primul său an de viață*
 R. Crook *Relaxarea copiilor*
 L. Purves *Cum să nu fi o mamă perfectă*
 L. Doyon-Richard *Învățarea prin jocuri*
 P. Di Pietro *Copilul meu merge la școală*
 W. Wilkoff *Cum să-i spui nu copilului tău*
 N. Laniado *Sexualitatea și copiii*
 N. Laniado *Când copilul plânge*
 N. Laniado *Toate frazele care îi înfurie pe copiii noștri*
 N. Laniado *5 minute pe zi cu copiii noștri*
 J. Murphy *Să-i înțelegem pe copiii noștri*
 D. Kreusch-Jacob *Fabrica de sunete*
 N. Laniado *Codul bunelor maniere pentru copii*
 N. Laniado *Copii siguri pe ei înșiși într-o lume nesigură*

Autorul ocupă în prezent o funcție de psihoterapeut și se ocupă în mod obișnuit de teme legate de relațiile familiale și de tratarea patologiei dependentei. Este cofondatoarea a Asociației Pollicino și a Centrului de Criză pentru Părinți Onlus din Milano.

Mariangela Mazzoni, psihoterapeut de orientare psihanalitică, se ocupă în mod obișnuit de lucrări de artă și de probleme ce tin de sfera afectivă și relațională. Este membră a Asociației Pollicino și a Centrului de Criză pentru Părinți Onlus.

Introducere

Decizia de a avea un al doilea copil deschide, inevitabil, calea către nenumărate întrebări și schimbări. Părinții se întreabă dacă vor reuși să dedice fiecărui copil timpul necesar, pentru ca acesta să se simtă sigur în procesul său de dezvoltare, cum va răspunde primul născut la această noutate, dacă le va fi greu să se împartă între mai mulți copii, cum îi vor putea iubi în același fel pe toți, ce loc vor ocupa acei copii în propria dorință părintească.

Prezenta carte își dorește să răspundă la acest gen de întrebări, ba chiar și la cele care apar în intimitatea părinților atât atunci când, la orizont, se întrevede venirea pe lume a unui nou membru al familiei, dar și când sunt nevoiți să intervină între certurile dintre frați sau surori.

Fără a da indicații sau a alimenta o figură ideală a părinților, care critică în loc să sprijine în momentele de dificultate, acest mic manual vrea să îi însoțească pe părinți în diversele dinamici familiale rezultate în urma legăturilor dintre copii, susținând utilitatea și necesitatea orientării propriilor intervenții, pornind de la înțelegerea sensibilității fiecăruia, mai ales cea a părinților. Cartea dedică un spațiu amplu întrebărilor profunde ale părinților cu privire la legătura fraternă; dubiile și temerile mamei pot, de exemplu, să nu fie înțelese de către tată, iar nesiguranța personală poate afecta în mod puternic dinamica familială.

Pe parcursul întregii copilării, acea dorință naturală de a se afirma în fața mamei și a tatălui și de a se simți deosebiți și unici poate să atragă după sine un lanț de confruntări între frați, din care, ulterior se pot naște gelozia, rivalitatea sau invidia. În aceste momente, însă, ceea ce poate provoca suferință unui copil poate fi un aspect complet neglijabil pentru fratele sau sora lui și viceversa. Din diferitele întâmplări relatate în carte, se observă cum frații de sex diferit sau de același sex, de vârste diferite sau de vârstă apropiată, sau

Respectiv, gemeni pot să manifeste, mai devreme sau mai târziu, o puternică dorință de a se apropia și, apoi, de a se îndepărta. Ce este de făcut?

Ca și în celelalte aspecte referitoare la creșterea copiilor, datoria părinților este aceea de a-și ajuta copiii să gestioneze cât mai bine posibil statutul de frați mici, mari sau mijlocii. Nu este întotdeauna simplu pentru un părinte să facă față furiei și emotivității propriilor copii, să înțeleagă nevoia de spațiu și atenție, iar acest lucru poate fi văzut drept o povară, o greutate împărtășită copiilor.

Prin exemplificarea unor situații critice întâlnite în acești ani de consiliere psihologică, dorim să-i ajutăm pe părinți să recunoască, chiar și în situațiile critice, semnificația profundă a legăturii fraterne, evidențiind și în momentele de conflict importanța și indiscutabila valoare umană a creșterii împreună și a împărțirii afecțiunii părintești. Confruntarea dintre frați, chiar și atunci când devine dură, îl ajută pe copil să înțeleagă toleranța, să facă față frustrărilor și să dezvolte, astfel, acele strategii care stau la baza legăturii de prietenie și respect, dar și să aibă o viață socială armonioasă.

Frați: mitul fals al imparțialității

Vestea unei noi nașteri, în cadrul familiei, duce la următoarele întrebări: cum vor putea și vor trebui să fie rolurile părinților și cum vor putea fi gestionate relațiile dintre frați?

Mai mult, nu este întotdeauna ușor să ne dăm seama cât de mult se pot regăsi părinții în propriii copii și în ce măsură le pot atribui acele trăsături care rezultă din propriile experiențe acute în calitate de copii, frați sau surori, investind în familia adultă amintirile și emoțiile infantile legate de propria familie de origine.

Transpunerea temporală a trăirilor infantile nu necesită neapărat o repetare a acestor experiențe și în stadiul adult. Cu toate acestea, o astfel de asociere profundă poate să influențeze modul în care acționăm ca și părinți. De fapt, „experiența fraternă” este una dintre cele mai profunde și intense experiențe ale ființei umane și rămâne puternic întipărită, lăsând o urmă pe care apoi o urmăm atunci când devenim părinți.

Mărturie a profunzimii relației dintre frați și surori, acest subiect a fost abordat de multe ori în istoria literaturii și a culturii, în general, pornind de la textul biblic și parcurgând miturile și poveștile.

Ce fel de frate sau soră am fost?

Rivalitățile, geloziiile și furia, dar și acele sentimente de fraternitate și împărtășire, de bucurie de a fi înțeles de către un seamăn, și nu doar de către propriii părinți, se regăsesc chiar și în relațiile mai mult sau mai puțin conflictuale de dragoste și rivalitate pe care oricare dintre noi le-am avut cu frații sau surorile noastre.

Să spui „și eu am fost un prim născut (sau al doilea copil sau al treilea copil etc.) și pot să înțeleg ce înseamnă acest lucru“ deschide calea către nenumărate scenarii personale.

Deseori, apar preocupări care își au originea în experiențele părinților cu propriii lor frați și surori. Orice poveste aduce cu sine diverse situații familiare și emotive care pot genera probleme ce sunt înlăturate odată cu trecerea timpului, dar care pot să fie reactivate atunci când devenim părinți.

Primii născuți, copiii mijlocii sau cei mari, care au trăit în manieră mai mult sau mai puțin frustrantă prezența fraților lor sau a responsabilității față de cei mai mici, vorbesc de o rivalitate excesivă sau, dimpotrivă, păstrează amintirea unei copilării fericite alături de cei dragi.

Devenind adulți, putem resimți multe din aceste sentimente atunci când familia este pe cale de a se mări, contribuind la formarea unui mit al relației dintre frați, care poate să influențeze dinamica fraternală.

Un exemplu mai degrabă comun și, din păcate, repetabil privește transpunerea sentimentelor de invidie pe care mamele care le-au avut ca și copii asupra propriilor copii. Este cazul multor femei care, nefiind primul născut, au simțit invidie pentru afecțiunea și atenția pe care le considerau acordate, în secret și într-o mai mare măsură, acestuia. Devenind mame, profunzimea acestor sentimente este aplanată, iar legăturile familiale se extind până în punctul în care invidia este redusă la zero.

Ca mame cu mai mulți copii, femeile dezvoltă o insistență de a fi imparțiale și corecte atunci când oferă cadouri, timp și atenție copiilor. Acest lucru duce la construirea unui mit al egalității, care dezvoltă, într-o oarecare măsură, dimensiunea reactivă a invidiei simțite în copilărie; e ca și cum mamele și-ar spune: „Pentru că am suportat multe nedreptăți și lipsuri voi fi, va trebui să fiu corectă și dreaptă“. Vom vedea că mitul dreptății, al imparțialității părintești, are un rol foarte important în cadrul familiei, până la punctul în care produce consecințe paradoxale, aproape opuse intențiilor care au determinat aceste comportamente.

Frații, în povești, mituri și Biblie

Miturile, poveștile și visele sunt, pentru Sigmund Freud, părintele psihanalizei, produsele capacității și a necesității de a simboliza. Ce înseamnă acest lucru? Ființa umană simte nevoia de a transforma în ceva narativ și rezolvabil acele temeri și angoase care, în mod invariabil, însoțesc experiența de viață. Din acest punct de vedere, așadar, este util să aducem în discuție subiectul relației dintre frați și rolul părinților, pornind chiar de la nucleul tematic întâlnit în povești, mituri și Biblie.

Poveștile

Pentru cunoscutul psihanalist Bruno Bettelheim, una dintre intențiile poveștii este aceea de a „comforta“. Știm cu toții că poveștile clasice, de noapte bună, narează, în mod paradoxal, întâmplări teribile și înfricoșătoare despre copii lăsați singuri în pădure, despre frați pedepsiți în mod crud sau despre frați separați din cauza răutății altora. Potrivit lui Bettelheim, acest lucru se datorează faptului că poveștile se nasc tocmai din dorința de a-i ajuta pe copii să adoarmă și să depășească frica de întuneric. Poveștile sunt, astfel, instrumente fundamentale, pentru că oferă un canal de exprimare a trăirilor infantile, care, altfel, ar fi mai greu de formulat, și folosesc, pentru a redimensiona, toate acele greutăți care sunt fricile copiilor, permițându-le să se abandoneze somnului și să doarmă liniștiți. Multe povești se învârt în jurul relației dintre frați: furia, gelozia sau alianțele sunt caracteristici care pot descrie această relație. Teama de a nu avea în inima părinților același loc ocupat de către frate sau soră poate genera, în inima copilului, temeri și angoase, pe care le găsim redată în povești. Preocupările infantile, odată puse pe hârtie și narate, pot să diminueze intensitatea acestora, permițând ascultătorului să recitească propriile sale trăiri, datorită unui punct de vedere diferit, și să se bucure de efectul catartic al acestora.

Să luăm câteva exemple: Hansel și Gretel, Tom Degețel, Povestea lui Belsole și Belmiele, Cei Șapte Corvi. În toate aceste povești, relația cu fratele sau sora sau cu mai mulți frați sau surori este subliminală, adică redată într-un mod mai puțin înspăimântător. În plus,

intra în acestor povești poate să ofere cititorului sau ascultătorului soluția pentru a face față statutului de frate / soră.

Adeseori, ceea ce se vrea elaborat este efortul de a se oglindi în celălalt și de a se accepta ca fiind diferit și, în același timp, asemănător în ochii părinților. În aceste povești, rivalitatea dintre frați, dar și complicitatea dintre ei, în lupta contra unui adult rău, precum și teama de a fi cel mai mic și ignorat sau inadapdat, sunt teme care se repetă.

Miturile

Poveștile despre copii și frați sunt prezente chiar și în miturile antice: mitul omului pelasg înregistrează apariția Universului și încearcă să explice originea tuturor creațiilor, inclusiv a ființelor umane. În acest mit, oamenii sunt frați, toți creați de zei, și sunt descriși angajați în bătălii constante, unul împotriva celuilalt.

De exemplu, mitul lui Telamon și Peleus, care povestește întâmplările a doi frați foarte iubiți de către mamă, care au un frate mai mic, Foco, fiu al aceleiași tată, dar din altă mamă. Astfel, Telamon și Peleus, împinși atât de gelozia pe care mama lor o simte față de această altă femeie, precum și de invidia datorată convingerii că tatăl lor dorește să-i lase acestuia Insula Eghina sub stăpânire, îl atrag pe Foco în duel și îlucid.

În aceste mituri, tema rivalității și a geloziei alternează cu cea a faptelor vitejești întreprinse de frați aparținând aceleiași stirpe.

Povestirile biblice

În Biblie, sunt multe povestiri despre frați care, din gelozie și invidie, se înfruntă și sunt în conflict. Cel mai cunoscut caz este cel al lui Cain, care își ucide fratele mai mic, Abel, pentru că acesta reușește mai bine decât el să îndeplinească dorința paternă. Darurile lui Cain, agricultor, care îi oferă lui Dumnezeu roadele pământului, nu sunt plăcute la fel de mult ca și cele ale lui Abel, păstor, care oferă animale drept sacrificiu.

Potrivit spuselor lui Cain, Dumnezeu comite o nedreptate față de el și îl face să se simtă diferit de fratele lui, și nu la fel de iubit: de

aici profunda frustrare și furie, care îl împing să-și urască atât de mult fratele încât să ajungă să îlucidă. De ce dintre jertfele aduse lui Dumnezeu una este acceptată și cealaltă nu? De ce un fiu se simte acceptat de către tată și celălalt nu? Ce este atât de grav încât Cain să ridice mâna asupra lui Abel, fratele lui, și să îl omoare? Nu simțim, oare, toți furie atunci când ne simțim nedreptățiți sau respinși de un părinte? Nu se ridică, atunci, următoarele semne de întrebare: Ce sunt eu pentru tine? Ce loc ocup eu în inima ta? Care este diferența dintre mine și fratele meu, dintre mine și sora mea? În Targumul palestinian, ni se spune că furia și gelozia sunt deja inerente în privirea lui Cain și în interpretarea pe care o atribuie reacției lui Dumnezeu. Din contră, Dumnezeu este un tată bun și drept, care își iubește copiii la fel, chiar dacă manifestă această dragoste în feluri diferite. Pornind de la acest punct, cei doi frați reprezintă întreaga umanitate, care este caracterizată de sentimente pozitive și negative.

Tot în textele biblice, întâlnim povestea altor doi frați, Iacob și Esau: primul născut al lui Isac, Esau, îi cedează fratelui său, Iacob, titlul de prim născut și binecuvântarea tatălui în schimbul unei farfurii de linte. În acest caz, comportamentul lui Dumnezeu în Vechiul Testament pare misterios și aproape de neînțeles în ochii oamenilor. A-i ceda lui Iacob, fiul care nu merită acest lucru, titlul de prim născut, este o nedreptate fără explicații.

Gestionarea diferențelor dintre frați

Un părinte constată, deseori, că, copiii nu sunt la fel, chiar dacă sunt iubiți la fel. Tocmai hotărârea de a fi părinți „corecți” dezvăluie, în mod paradoxal, profunde nedreptăți și, adeseori, tocmai această tensiune părintească face ca, copiii să nu fie tratați în același fel. Pentru a fi drepti, trebuie să pornim de la ceea ce îi diferențiază pe copii: unul este mai mic, celălalt este mai mare, unul are anumite gusturi, celălalt are alte gusturi; dacă se insistă pe principiul conform căruia dacă un copil a avut un lucru, atunci trebuie să-l aibă și celălalt, riscăm să alimentăm această rivalitate constantă. Este la

Respect fel de adevărat că nu întotdeauna încercarea, la fel de solicitantă, de a accepta particularitățile fiecărui copil în parte este privită ca fiind corectă. Știm că lamentarea zilnică a copiilor are de-a face cu tema nedreptății: „nu e corect!”, „de ce el da, și eu nu?!”. Frații se plâng de comportamentul diferit pe care părinții lor îl manifestă față de ei.

Cu siguranță, sarcina unui părinte de a iubi și avea grijă de mai mulți copii nu este simplă.

Așadar, cum să facem față unei situații atât de contradictorii?

A fi corecți: ce înseamnă mai exact?

Părinții sunt, în general, determinați să fie foarte „corecți” cu propriii copii. Dar ce este și unde își are originea „sentimentul de dreptate” în cazul certurilor, conflictelor și a rivalităților care, încet, încet, își fac apariția în relația dintre frați și surori?

Cu siguranță, există un simț al dreptății față de propriii semeni, care este considerat natural și, astfel, înnăscut. Cu toate acestea, în mediul social, conceptul de dreptate a devenit, în zilele de astăzi, mai degrabă relativ și, după cum știm, pot să existe forme ale dreptății foarte divergente între ele până la a ajunge la poziții complet în contradictoriu.

În relațiile familiale, comportamentele care corespund dreptății fac apel la sinceritate, corectitudine și respectarea sentimentelor celorlalți.

Astfel, corectitudinea familială se traduce prin recunoașterea drepturilor membrilor familiei. Nevoia de a fi corecți presupune nevoia de a recunoaște și, astfel, de a prezerva ceea ce i se datorează fiecăruia. Cu toate acestea, dreptatea, care este întotdeauna pusă în practică ca dorință a părintelui și, mai apoi, a copiilor, comportă și acțiunea represivă care are scopul de a proteja drepturile tuturor. Părintele care simte că acționează în mod corect este un părinte care apără în diferite ocazii drepturile copiilor, ascultând cererile și acordând ceea ce este corect atunci când trebuie și cui trebuie. Părintele care alege și reacționează în mod incorect își rănește propriii copii. Nimic nu este mai complex!

Dreptatea nu înseamnă imparțialitate

A fi părinți corecți este, într-adevăr, greu. Iată de ce nevoia de a fi corecți cu propriii copii este deseori confuză și subestimată în criteriul imparțialității, care, contrar celui de dreptate, nu acoperă sfera drepturilor și a datorii, ci, pur și simplu, distribuția darurilor, a atenției și a pedepselor. Această este o capcană. Efortul de a fi corecți se traduce, adeseori, printr-o banală cuantificare care permite, datorită numerelor și a calculelor, să avem dreptate fără să ne punem semne de întrebare, dar dreptatea nu se stabilește doar prin imparțialitate.

A confunda sentimentul de dreptate cu cel al egalității între copii înseamnă a interpreta greșit dreptatea însăși. Cu toate acestea, un astfel de lucru se întâmplă de nenumărate ori!

În unele cazuri, această interpretare este asociată cu sentimentul de vinovăție al părinților care, nesuportând ideea că fac deosebire între copii, simt nevoia de a compensa constant această diferență intimă, calculând și măsurând tot ceea ce oferă.

În general, observăm o greșeală comună multor părinți. A fi „corecți” nu înseamnă a da tuturor aceleași lucruri. Nu înseamnă să dăruiești aceleași cadouri, să-i îndemni pe copii să facă aceleași sporturi, să-i îmbraci la fel. Cu alte cuvinte, să încerci să anulezi diferențele dintre ei. Mai mult, a fi corecți nu înseamnă să ai aceleași idealuri pentru fiecare. Atunci când un copil este dorit, încă înainte de a fi conceput, este visat într-un mod unic, iar acest lucru, în mod inevitabil și într-o manieră diferită, contribuie la diferența dintre copii și unicitatea fiecăruia dintre ei.

Dacă părinții caută un punct de echilibru între copii, trebuie să renunțe la logica calculului și să o adopte pe cea a gestului demonstrativ, a valorii simbolice, să fie atenți la ce își dorește unul și ce își dorește celălalt.

Dreptatea simbolică

A da o valoare simbolică lucrurilor și cuvintelor este o artă și, după cum știm, arta nu se învață, se poate doar transmite. Așadar, să ne îndreptăm atenția către dimensiunea artistică pentru a descoperi puterea evocativă a cuvântului. În acest scop, literatura și poezia ne pot veni în ajutor. Să luăm ca exemplu frumoasa poveste